

## ВІДГУК

офіційного опонента професора, доктора наук з державного управління,  
професора кафедри управління охороною здоров'я та публічного  
адміністрування Гбур Зоряни Володимирівни про дисертаційне дослідження

Іщука Андрія Миколайовича

на тему: «Розвиток публічно-управлінських правовідносин у сфері  
пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі», що  
представлене на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281

Публічне управління та адміністрування, галузь знань 28 Публічне  
управління та адміністрування

### *1. Актуальність теми дослідження.*

Обраний Україною курс на євроінтеграцію вимагає проведення низки реформ у сфері публічного управління, серед яких важливе місце посідає реформування системи пенсійного забезпечення. Актуальність проведення цієї реформи зумовлена також низьким рівнем ефективності солідарної системи пенсійного забезпечення, яка домінує в Україні. Така неефективність виявляється передусім у низькому середньому розмірі пенсійних виплат, нездатних покрити навіть мінімальні та базові потреби пенсіонерів різних категорій, у збитковості Пенсійного фонду України та в наявності значної заборгованості перед пенсіонерами.

Визначаючи основні причини неефективності сучасної системи пенсійного забезпечення в Україні, варто зауважити, що, на відміну від провідних країн Європи, в Україні продовжує функціонувати солідарна система пенсійного забезпечення як основна, яка в умовах демографічної кризи, нестабільності соціально-економічного розвитку, а також недосконалості правового регулювання пенсійної системи демонструє неспроможність реалізації основних завдань та функцій системи пенсійного забезпечення. Оскільки в більшості європейських держав успішно проведено пенсійну реформу, яка тісно пов'язана з реформуванням публічного управління в цій сфері, європейський досвід має важливе значення для забезпечення проведення згаданої реформи в Україні.

Дисертаційне дослідження виконано з науковим дослідженням кафедри публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методологічні та практичні аспекти публічного управління суспільними процесами в Україні» (номер державної реєстрації 0122U000282), у рамках якої автором обґрунтовано теоретичні положення щодо вдосконалення розвитку публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі.

## **2. Наукова новизна результатів дисертації.**

Серед здобутих результатів представленого дисертаційного дослідження, на нашу думку, найбільшу цінність, теоретичне і практичне значення має наукова новизна роботи:

*уперше:*

– обґрунтовано концептуальні засади публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення, зокрема розроблена їх класифікація, у якій запропоновано виокремити такі критерії: сферу виникнення (інтрасистемні та інтерсистемні); наявність засад влади-підпорядкування між учасниками правовідносин (горизонтальні та вертикальні); управлінську функцію, на реалізацію якої спрямовані відповідні правовідносини (контрольно-наглядові; правовідносини щодо здійснення керівництва системою пенсійного забезпечення або її окремими галузями; реординаційні та координаційні тощо) та структура, яка скомпонована з трьох елементів: суб'єкти (Пенсійний фонд України та його територіальні органи, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, суб'єкти, які здійснюють діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів, управління та зберігання пенсійних активів, учасники системи пенсійного забезпечення); об'єкти (стан системи пенсійного забезпечення, за якого досягають упорядкованості, ефективності функціонування системи) та зміст правовідносин (система взаємопов'язаних прав та обов'язків учасників відповідних правовідносин, спрямованих на реалізацію завдань і функцій у сфері публічного управління системою пенсійного забезпечення);

*– удосконалено:*

– понятійно-категорійний апарат публічного управління, зокрема уточнено поняття «пенсійне забезпечення», «публічне управління в сфері пенсійного забезпечення» як системи складних суспільно-правових відносин, спрямованих на здійснення регулювальних та керівних функцій у сфері пенсійного забезпечення, створення умов для її ефективної організації та функціонування за допомогою адміністративних, соціально-економічних, політичних та інших важелів впливу та запропоновано інтерпретацію концепту «публічноуправлінські правовідносини в сфері пенсійного забезпечення» як особливого виду публічно-правових відносин, в основі яких перебуває публічно-управлінська діяльність суб'єкта владних повноважень, спрямована на реалізацію функцій керівництва, контролю, адміністрування та інших управлінських функцій у сфері пенсійного забезпечення, яка здійснюється задля досягнення належного рівня грошового забезпечення громадян у старості, у разі настання інвалідності або в інших випадках, передбачених законодавством, коли реалізуються принципи соціальної справедливості, рівності та збалансованості;

– класифікацію принципів та функцій публічного управління в сфері пенсійного забезпечення, у якій акцентовано на практичних аспектах та виділено загальні і спеціальні принципи публічного управління, а також критерії розмежування функцій за напрямками та сферою управлінського впливу, що покладено в основу авторської концептуальної моделі удосконалення публічного управління в сфері пенсійного забезпечення;

– історико-правову періодизацію розвитку публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення, у якій виокремлено такі етапи: релігійної легітимації благодійництва (кінець V ст. – XVI ст.) на території України та в Європі; релігійно-церковна та приватно-шляхетська підтримка часів козаччини; формування правової й організаційної основи інституту ПЗ у період перебування українських земель під владою Російської та Австро-Угорської імперій (XVIII ст. – поч. XIX ст.) під впливом індустріальної революції, що синхронізується з аналогічними процесами у європейських державах; утворення моделей ПЗ – бісмарківської та датської, які стали основою для подальшого виникнення пенсійного страхування, заснованого на солідарній та накопичувальній системах; утворення МОП; утвердження політико-правової концепції держави загального добробуту; уніфікація підходу до визначення умов та підстав призначення пенсій, видів ПЗ в радянській Україні; становлення основ реформування системи ПЗ (Україна після 1991 р.); завершення реформування ПЗ у Європі, у результаті чого утворено трирівневу його систему, у якій переважають накопичувальна недержавна й індивідуальна пенсійні системи, а державна (солідарна) пенсійна система існує на найнижчому (мінімальному) рівні забезпечення;

– порівняльно-правові дослідження публічного управління сферою пенсійного забезпечення в Україні та європейських державах, у яких зосереджено увагу на тому, що, на відміну від України, у більшості європейських країн управління пенсійною системою розділено між державним та приватним секторами; виявлено, що недержавні пенсійні фонди здебільшого утворюються у формі інституційних організацій – юридичних осіб, у яких функціонують внутрішні органи управління; значну увагу в європейських державах приділено забезпеченню надійності й економічної ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів;

– *подальшого розвитку набули:*

– підходи до адаптації зарубіжного досвіду реформування системи пенсійного забезпечення в європейських державах, зокрема запропоновано проведення реформи публічного управління сферою недержавного пенсійного забезпечення на підставі комбінованої моделі публічного управління, що ґрунтуватиметься на засадах простоти, мобільності, достатності, надійності та прозорості; що дає змогу залучити до управління як державні, так і корпоративні органи, зокрема суб'єктів державного управління: Державну

фіскальну службу; Пенсійний фонд України; Центрального адміністратора та Пенсійне казначейство, а також корпоративні суб'єкти – ради недержавних пенсійних фондів;

– пропозиції щодо запровадження в Україні трирівневої пенсійної системи, ураховуючи досвід європейських країн, зокрема шляхом забезпечення організації надійних та економічно ефективних у довгостроковій перспективі недержавних пенсійних фондів; забезпечення постійного державного контролю за функціонуванням недержавних пенсійних фондів, а також забезпечення прозорості й відкритості інформації про діяльність таких фондів; стимулювання участі працівників, інших зайнятих осіб у накопичувальній системі пенсійного забезпечення шляхом надання податкових пільг, державних гарантій та розроблено практичні рекомендації щодо вирішення проблем та недоліків сучасної системи пенсійного забезпечення в Україні, серед яких виокремлено потребу узгодження пенсійної реформи з іншими сферами реформування.

### ***3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.***

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що у дисертації розроблені автором концептуальні положення, які можуть бути використані в процесі подальшого дослідження проблем науки публічного управління й адміністрування, а також соціального права та суміжних галузей права. Викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані в таких видах діяльності: науково-дослідній, правотворчості, правозастосовній, освітньому процесі.

### ***4. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.***

Грунтовний підхід автора дисертаційного дослідження до вивчення виокремлених проблемних питань в сукупності з обраними адекватними методами дослідження довели високий рівень оволодіння методологією наукової діяльності і сприяли вирішенню поставлених завдань.

Наукові положення та висновки, що викладені у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані, відповідають поставленим меті та завданням відносно об'єкту та предмету дослідження.

### ***5. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях.***

Підсумки роботи загалом, одержані узагальнення та висновки дисертант оприлюднив на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Серед них: Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції розвитку науки та освіти: виклики сучасного інформаційного суспільства» (м. Полтава, 30 вересня 2021 року); Всеукраїнська науково-

практична конференція «Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди» (м. Одеса, 8 жовтня 2021 року); Міжнародна науково-практична конференція «Права людини як індикатор розвитку сучасної держави» (м. Київ, 13 грудня 2021 року); Міжнародна наукова конференція «Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства в контексті глобальних викликів» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 28–29 грудня 2021 року); Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 21–22 січня 2022 року); Міжнародна науково-практична конференція (м. Відень, м. Вінниця, 17 лютого 2023 року).

**6. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення і обсягу.**

Обґрунтованою й логічно завершеною є структура дисертації, зміст якої ґрунтовно презентовано в анотаціях українською і англійською мовами, зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (299 найменувань на 32 сторінках) і додатків (7 сторінок). Дисертаційна праця містить 11 рисунків та 5 таблиць. Загальний обсяг дисертації – 261 сторінок, основного тексту – 183 сторінок.

Стиль викладу матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність її сприйняття, що відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування.

На позитивну оцінку заслуговує зміст кожного розділу дисертаційної роботи, що чітко підпорядковані меті та завданням дослідження, а підсумками є сформульовані дисертантом ґрунтовні наукові висновки як за кожним з розділів, так і загальні висновки.

**7. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.**

Аналіз тексту представленої дисертаційної роботи та ґрунтовне ознайомлення з науковими публікаціями здобувача надає підстави для висновку про дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності у повному обсязі.

**8. Стиль та мова дисертації.**

Дисертаційна робота написана українською літературною мовою, представлена лаконічно, містить методично грамотне текстове наповнення та витримана стосовно стилістичних вимог.

#### ***9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.***

Слід зазначити, що разом з вагомими здобутками та важливими результатами дисертаційна робота містить певні недоліки і дискусійні положення, які не впливають на її загальну високу оцінку та не знижують її високого рівня:

1. Позначте суперечливість та неузгодженість правових норм у дослідженні проблеми сучасного стану пенсійної системи України, які виявляються, передусім, у перевантаженні законодавства у сфері пенсійного забезпечення.

2. На нашу думку треба було більш ретельно висвітлити досвід закордонного адміністрування з розвитку публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення в Україні. Висвітлення та науково-практичний аналіз особливостей пенсійного забезпечення в країнах Європейського Союзу надав би основи для внесення в практичну складову моделі такого практичного досвіду і його застосування, який би сприяв вдосконаленню механізмів публічного управління системою пенсійного забезпечення в Україні згідно тенденцій міжнародного світового простору.

3. У дисертаційній роботі зазначено, що економічні кризи, наслідки повільного економічного зростання, високий рівень державного боргу та значний рівень безробіття мають істотний вплив на стан пенсійного забезпечення. Схарактеризуйте модель поліпшення фінансової стійкості пенсійної системи, основною метою якої є відтермінування виходу на пенсію шляхом підвищення пенсійного віку, сповільнення процесу дострокового виходу на пенсію, збільшення стимулів для продовження праці, а не виходу на пенсію. Чи можливо то, взагалі?

4. Ви стверджуєте, що поточні виплати пенсій в країнах Європи складаються із базової та додаткової пенсій тоді, як базові пенсії розраховуються шляхом усереднення річної заробітної плати, одержаної працівником протягом двадцяти п'яти років із найбільшим доходом чи останніх шести місяців на державній службі, а додаткові пенсії засновані на бальній системі та додаються до базової пенсії. Чи можливим є саме такий спосіб пенсійного забезпечення в Україні?

Зазначені зауваження та недоліки в переважній більшості носять дискусійний характер та не впливають на загальне позитивне враження від змісту дисертаційної роботи.

#### ***Загальний висновок.***

Дисертаційна робота Іщука Андрія Миколайовича «Розвиток публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі», є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від

20 \_\_\_\_\_ р.